

ADATOK A VADLUDAK TERMÉSZETRAJZÁHOZ.

Irta dr. MADARÁSZ GYULA.

(V. tábla.)

ZUR NATURGESCHICHTE DER WILDGÄNSE.

Von Dr. J. v. MADARÁSZ.

(Taf. V.)

I. Az Anser neglectus SUSHK. csőrének színéről.

Már ezelőtt öt évvel említette volt VOJNICH OSZKÁR barátom, hogy milyen pompás mulatságot szerez neki évről évre a «lengyel lúd», vagyis az *Anser neglectus* SUSHK. vadászása és felhívta figyelmemet arra, hogy a nevezett madár főleg ősszel óriási számban szokott a Hortobágyon tanyázni, a hol bő alkalom nyílik tanulmányozására. Szavainak igazolásául egy szép gunárt is küldött a Magy. Nemzeti Múzeumnak. CSÖRGEY TRUSZ, a Magyar Ornithologiai Központ első asszisztense pedig, a ki gazdasági ornithologiai tanulmányok céljából hosszabb időt töltött a Nagy-Hortobágyon, arra figyelmeztetett, hogy e lúdfaj, melyet még mindig csak nagyobb csapatokban látott, április végéig tartózkodik ott és csak május első napjaiban tűnik el végleg arról a vidékről.

Ezek után, midőn a mult év őszén s ez év tavaszán madártani tanulmányok végett a Nagy-Hortobágyra utaztam, elhatároztam, hogy ott majd különösen az *Anser neglectus*-t fogom megfigyelni.

Mint hogy azonban az egész Hortobágyot a Debreczeni Vadásztársaság bérel, mindenekeelőtt elhez kellett fordulnom. A társaság elnöke, dr. MAGOSS GYÖRGY, a legszívesebben engedte át vadászterületüket céljaimnak, a miért ez úton is hálás köszönetemet fejezem ki. Úgyszintén köszönetet mondok VOJNICH OSZKÁR barátomnak, nemkülönben mindazoknak az uraknak, kik a legnagyobb készséggel és előzékenységgel igyekeztek segítségemre lenni.

1908 november 6-án érkeztem a hortobágyi vadászterületre, hol ugyanakkor VOJNICH OSZKÁR barátom is vadászott és mindjárt megérke-

zésem órájában 11 *Anser neglectus* példánnyal szolgált, melyeket aznap hozott terítékre. Ilyeténképen kedvező alkalmam nyílt e lüdfaj csőrének színezését alaposan tanulmányozni, annyival is inkább, mivel három napi ott tartózkodásom alatt elejtett saját zsákmányomon kívül, VOJNICI barátomnak csaknem minden egyes példányát, mintegy 70 darabot, melyet 8—10 nap alatt lőtt, pontosan megvizsgálhattam. Ebből a nagy mennyiségből a következő tanulságos eredményre jutottam.

A csőr világos része nem minden példánynál egyforma, sőt azt tapasztaltam, hogy a színek az elefántcsontfehértől kezdve a barackvirágszínig vagy sötétrozásaszínig igen sokféle árnyalatban mutatkoznak. Leggyakoribb mégis a sárgás rózsaszín, mely a SUSHKIN czikkéhez mellékelt táblán (Ibis, 1897. pl. II. fig. 1) és a jelen közleményemet kíséző V. tábla 3-ik ábráján látható. A lábakon, melyek friss állapotban csekély lilás árnyalatú világos rózsaszínűek, kevés eltérést találtam.

A csőr színe 2—3 nap múlva megváltozik, sötétebb lesz és vörössé válik, valamint a lábak színe is; ez utóbbiak azonban tovább megtartják világos színüket. A teljesen kiszáradt csőr és lábak színe vörösbarnára változik.

Tanulmányaimat tovább folytatandó, 1909 márczius közepén ismét a Hortobágyra mentem. Ott egy nagyobb vadásztársasággal találkoztam, melynek tagjai közül HORTHY JENŐ, KÁLLAY EMIL és TELEKI JENŐ gróf ismert sportsmanek nemcsak sportszerűleg, hanem tudományosan is foglalkoznak az ornithológiával és szíves készséggel támogattak tanulmányaimban. HORTHY JENŐNEK köszönhetem azt a gyönyörű vén gunárt, melynek csőre az idetartozó V. tábla 2-ik ábráján van friss állapotban természetesen megörökítve. Ennél a csőr világos részeiben hiányzott a tipikus rózsaszín helyette a legélénkebb és legintenzívebb ibolyaszín uralkodott, lábai ellenben normális rózsaszínűek voltak. Képzhető, hogy mennyire meglepett e madárnak ibolyaszínű csőre, mikor inkább valami élénk rózsaszínre számítottam.

A legnagyobb igyekezettel indultam tehát neki a tavaszi lüdvadászatnak, mely részemről sajnos csak kevés zsákmánnyal járt. Az említett urak azonban pompás sikerrel vadászván, bő alkalmam volt egész sereg lüdnak a tanulmányozására. Az eredmény röviden következő: A csőr színe a rózsaszíntől a fentebb leirt és az V. táblán bemutatott ibolyakék között váltakozik. Fehéresszínű, mint őszkor, alig van, a rózsaszín is lilával kevert. Úgy látszik tehát, hogy vagy minél vénebb az állat vagy minél inkább fejlődik az ivari ösztöne, annál kékebb színű lesz a csőre. Ennek a hipotézisnek a bebizonyítása azonban csak akkor válik lehetségessé, ha majd e fajnak fészkelő helyét is felkutatják s a megkezdett tanulmányokat ott folytatják.

Szükségesnek vélem még azt is megemlíteni, hogy a Hortobágyon kezem ügyébe került ludak között egyetlenegy fiatalot sem találtam. Ellenben ez év (1909) tavaszán egy az Aldunán elejtett fiatal példányt vizsgálhattam meg, a melyet CHOTEK RUDOLF gróf preparálás végett küldött volt be a Hazai Zoologiai Laboratoriumnak. Ennek a csőre halvány rózsaszínű, csaknem fehér volt, hasoldalának tollazatát pedig bizonyos sajátos pettyezés tarkította.

II. Egy érdekes keresztezés.

TELEKI JENŐ gróf egy igen érdekes lúdkeresztezést ajándékozott a Magy. Nemzeti Muzeumnak, melyet 1909 márczius 15-én a Nagy-Hortobágyon lőtt. Ez a lúd minden valószínűség szerint az *Anser fabalis* és az *Anser albifrons* keresztezéséből származik, mert határozottan mind a két faj jellemző bélyegeit mutatja. Nagysága és színe megfelel az *Anser fabalis*-énak, csak az altestén látható fekete foltok emlékeztetnek az *Anser albifrons*-ra. Homloka és kantára keskenyen fehér, mely fehérség azonban elég gyakran a vén *Anser fabalis*-on is mutatkozik.

Legjellemzőbb a csőr formája és színezése, a miről a madár lelövése után friss állapotban színvázlatot készítettem. (V. tábla. 1. ábra.) A csőr világosan feltűnteti mind a két faj bélyegeit. Nagysága az *Anser fabalis*-ra, alakja ellenben az *Anser albifrons*-ra vall. Inkább nyulánk, elől nyerges, az alsó káva pereme kevésbé kiszélesedő. Színe rendkívül érdekes. A felső káva alapszíne világos rózsaszín, ormóján nagy fekete, kissé balról jobbra (tehát asszimmetrikusan) húzódó folttal, melyet elől és hátul narancsszínű szabálytalan szegély határol. A felső káva százugrésze szintén narancssárga, csőrkörmé fehér. Az alsó káva töfele fekete, mely szín elől és hátul narancsszínben végződik; az alsó káva elülső fele rózsaszínű, elül fehér szabálytalan narancsszínű folttal.

Az egész madár hossza 720, szárnya 440, farka 150, csőre 60, csüdje 85 mm.

*

I. Die Färbung des Schnabels von *Anser neglectus* СУСНК.

Anser neglectus СУСНК. trifft in der «Hortobágy» genannten Steppe Ungarns alljährlich ein und hält sich dort von Herbst bis Ende April in grossen Schaaren auf. Ich hatte Gelegenheit dieses Gebiet im Herbst 1908 und im Frühjahr 1909 zu besuchen und dort zahlreiche frisch erlegte Exemplare der genannten Wildgans zu untersuchen. So war es mir möglich über die Färbung ihres Schnabels einige interessante Beobachtungen zu machen.

Ich konnte schon bei meinem Herbstaussflug konstatieren, dass die hellen Parthien des Schnabels nicht bei allen Stücken gleich gefärbt sind, sondern von elfenbeinweiss bis gelblich- oder dunkelrosa in zahlreichen Nuancen variiren. Die häufigste Färbung ist gelblichrosa, wie es die SUSHKINSche Abbildung (Ibis II, pl. II. fig. 1) zeigt, und wie ich es auch auf der beiliegenden Tafel (Fig. 3) nach frischen Exemplaren dargestellt habe. Die Färbung der Füße variirt nur wenig und ist in frischem Zustande hellrosa mit einer leichten violetten Beimengung.

In 2--3 Tagen nach dem Tode des Vogels verändert der Schnabel seine Farbe; er wird dunkler und dabei rötlich. Dieselbe Farbenveränderung erleiden, obwohl etwas später, auch die Füße. In ganz trockenem Zustande werden Schnabel und Füße definitiv rotbraun.

Als ich im nächsten Frühjahr die Steppe Hortobágy von neuem besuchte, wurde ich dort durch das prachtvolle Colorit, das den Schnabel der Männchen ziert, überrascht. Bei einem alten Männchen, dessen Schnabel ich gleich an Ort und Stelle in frischem Zustande naturgetreu abbildete und auf der beiliegenden Tafel (Fig. 2) reproduziere, waren die sonst rosafarbigten hellen Parthien des Schnabels ganz intensiv veilchenblau.

Die Untersuchung von einer grossen Anzahl im Frühjahr erlegter Exemplare ergab übrigens folgendes Resultat:

Das Colorit des Schnabels variirt zu dieser Jahreszeit zwischen Rosa und dem soeben erwähnten Veilchenblau. Eine weisse Färbung, wie im Herbst, kommt jetzt nie vor und auch die Rosafarbe hat stets einen mehr oder minder deutlichen violetten Anflug. Es dürfte daher wahrscheinlich sein, dass das Colorit des Schnabels umso stärker ins Blaue übergeht, je älter der Vogel ist oder je mehr sein Geschlechtstrieb gesteigert ist. Die Richtigkeit dieser Hypothese könnte aber natürlich nur durch umfassende Beobachtung dieser Wildgans an ihren Brutplätzen sicher entschieden werden.

Ich will noch erwähnen, dass sich unter den mir vom Hortobágy vorgelegenen Materialien kein einziges junges Exemplar vorgefunden hat. Ich hatte jedoch Gelegenheit ein junges Stück zu untersuchen, welches im Frühjahr 1909 an der unteren Donau in Ungarn erlegt wurde. Der Schnabel dieses jungen Exemplars war blass rosafarbig, beinahe weiss; sein Gefieder war an der Bauchseite ganz eigenthümlich gesprenkelt.

II. Eine interessante Kreuzung.

Graf EUGEN TELEKI schenkte dem Ungarischen National-Museum eine sehr interessante Wildgans, welche von ihm am 15. März 1909 in der Steppe Hortobágy erlegt wurde.

Dieser Vogel dürfte höchst wahrscheinlich ein Kreuzungsprodukt von *Anser fabalis* und *Anser albifrons* sein, weil er die charakteristischen Merkmale dieser zwei Arten aufweist. Seine Grösse sowie die Färbung des Gefieders entsprechen ganz jenen von *Anser fabalis*, nur die Flecken des Bauches erinnern an *Anser albifrons*. Stirne und Zügel sind schmal weiss; eine solche Färbung kommt aber häufig auch bei alten Exemplaren von *Anser fabalis* vor.

Besonders interessant sind die Form und die Färbung des Schnabels, von dem ich gleich nach Erlegung des Vogels eine Skizze machte. (Taf. V. Fig. 1.) Der Schnabel vereinigt die Merkmale beider Arten. Er ist so gross wie bei *Anser fabalis*, hat aber dabei für die *Anser albifrons* charakteristische Form. Er ist ziemlich schlank, vorne gesattelt; der Rand des Unterkiefers ist weniger erweitert. Seine Färbung ist recht merkwürdig: Oberkiefer hellrosa, auf der Kante mit einem grossen, von links etwas nach rechts verschobenen (also asymmetrischen) schwarzen Fleck, welcher vorne und hinten unregelmässig orangegebl umsäumt ist; Mundwinkel des Oberkiefers ebenfalls orangegebl; Schnabelspitze, resp. der Nagel weiss. Basalhälfte des Unterkiefers schwarz, welche Farbe vorne und hinten orangegebl begrenzt ist. Vordere Hälfte des Unterkiefers rosafarbig, vorne mit einem unregelmässigen orangegeblen Fleck.

Die Totallänge dieses Vogels beträgt 720 mm. Flügel 440, Schwanz 150, Schnabel 60 und Tarsus 85 mm. lang.
